

Hur kan vi stå emot det onda?

När våra barn var små – på 70 talet hände detta – hade vi ett torp i norra Bohuslän. E6-an hette då Rikstvåan och var en helt livsfarlig kostig som förband Oslo med Sverige och Europa. Resan tog därför sin rundliga tid och vi brukade stanna på en servering i Munekdal och äta, så var det gjort när vi kom fram. På serveringen fanns en enarmad bandit. Vid ett tillfälle när vi satt och åt stod en man och spelade på banditen. Krona efter krona försvann in i maskinen utan att ge något utbyte. Vår son Erik var stor nog att förstå pengars värde. Han ställde sig bredvid mannen och stirrade i häpen förundran. Till sist sa han högt och med barnets hela oskuld i rösten: "Varför gör du så där?" Mannen vred sig som en mask på en metkrok men svarade inte utan fortsatte att spela. Vi fick förklara så gott vi kunde när vi hade satt oss i bilen för att åka vidare.

Vilken bra fråga: "Varför gör du så där?" Gissningsvis kan de flesta av oss peka ut områden i våra egna liv där den frågan kunde vara lika befogad. I stor skala har man naturligtvis också funderat mycket på varför det går att få folk ut i krig. Varför börjar människor röka eller knarka? Varför gör vi så ofta saker som vi vet kommer att stå oss dyrt, alltför dyrt? Och varför gör vi det ofta med så stor energi? Och varför kan vi inte sluta när vi märker vilket elände vi ställer till med? Eller rättare sagt: Hur kommer det sig att alla andra kan se vad vi ställer till med samtidigt som vi inte ser det själva?

Jag tänker på ett annat exempel på spelberoende: en man jag kom att prata med på Stockholmståget. Han hade spelat på Åby i många år. "Jag har vunnit många miljoner" sa han, "men jag var alltid luspank när jag gick hem. Jag spelade alltid bort vartenda öre." Jag fäste mig vid att han fick fysiska abstinenssymptom när Åby stängde för semester. Då fick han frossa, kräkningar och ångest. Då var det bara ett som gällde: att åka till Solvalla, Täby, Axvall eller någon annan plats där det sprang hästar. För hästar skulle det vara. Bingo var inget alternativ. När hustrun till sist skulle ta ut skilsmässa vaknade han till. En god vän hade ett båtvarv ute vid kusten. Min sagesman bestämde sig för att bygga en båt och fick disponera en vrå av varvet. Det tog några år att få båten färdig, men under tiden bleknade spelberoendet bort. Men han förklarade med eftertryck att han skulle aldrig våga gå på Åby igen. Då skulle alltsammans börja på nytt, det visste han. Mer än så hade inte hans beroende bleknat.

När viljan blir sjuk

Jesus har ett ord för det här fenomenet:

"Var och en som syndar är slav under synden" (Joh 8:34).

Vi kanske kan säga att om man inte är slav så blir man. Jesus ser lite djupare i vårt väsen i vi gör själva. Han ser att slaveriet finns som ett förstadium redan innan vi börjar och jag har sett saker som gör att jag tror det är sant. Men vi kan nöja oss med konstaterandet att människan har en underlig tendens till att inte

bara börja med destruktiva beteenden utan att också fastna i dem. När det gäller droger tänker vi ofta att det handlar om en tillvänjning till en kemisk substans som kroppen sedan inte kan klara sig utan. Men det förklarar inte spelberoendet, inte heller förklarar det varför människor blir kleptomani, pyromani eller mytomaner eller hur de kan öda bort sitt livs alla resurser på att gå på gång på gång vinna Wimbledon, bli arbetsnarkomaner eller få ett sjuklig lust att styra och ställa med alla i sin omgivning vilket alltsammans också är ett slags spelberoende. Det skvallertidningarna skrev om Björn Borg efter att han lade av tennisen behöver inte ha varit sant ett dugg. Men att han gick en svår tid till mötes har han väl själv berättat. "Vår Borg är oss en väldig gud" – som GP skrev efter en av hans stora triumfer just på Wimbledon. Vilket pris fick han inte betala för det omdömet! Och hur lite glädje har han inte av det i dag!

Homo sapiens betyder den tänkande eller den förnuftiga människa. Pyttsan! Redan denna term visar att människan har en djup och allvarlig brist på självkänedom.

Människovetare av alla slag: psykologer, sociologer, psykiatriker och pedagoger har letat efter en förklaring till varför den förnuftiga människan så ofta är djupt oförnuftig. De har letat dels hos människan själv dels i samhället. Därför att detta är de enda platser de känner till som man kan leta på. Och visst har de kommit med en del tankar, iakttagelser och teorier. Men i stort sett måste vi säga att de har misslyckats totalt. Vem vet hur man skall vårda en kriminell person så att han slutar med sin kriminalitet? Det låter i och för sig humant att de skall ha vård snarare än straff. Men säg den vård som fungerar! Den finns helt enkelt inte. Och det beror på att vi inte förstår själva fenomenet, det destruktiva i människan.

Bibeln säger oss att man måste leta utanför både människan och samhället. Den verkliga förklaringen är nämligen andlig och inte psykologisk. Den är inte en fråga om samhälle och politik, inte ens en fråga om barndom och uppväxt. Vem som helst kan trilla dit.

Vem har inte hört talas om "speldjävulen"? Jovisst, men det är ju bara en skojig benämning – eller? Inte skall vi väl veva oss tillbaka till medeltiden!?

Men vem vågar påstå att de hade fel i allt på medeltiden? Kanske fanns det saker som människorna då begrep bättre än vad vi gör nu. Om Gud finns, så varför inte djävulen?

Vandrande glas

En måndag morgon för en del år sedan stod en grupp tonåriga flickor och väntade på Gunnar (vår kyrkoherde) när han kom till expeditionen. De var helt skärrade och berättade snabbt om vad de hade upplevt. De hade "lekt" – trodde de – med vandrande glas. Du vet ett alfabet på bordet och ett glas som alla håller ett finger på. Så frågar man i glaset och sätter det på alfabetet och glaset börjar gå från bokstav till bokstav. "Jaja", säger denna världens kloka huvuden, "det är bara

omedvetna muskelrörelser och undermedvetna budskap. Det var bara så för flickorna att medan de höll på som vanligt fredagen innan denna måndag, så stod plötsligt djävulen där. De såg honom allihopa och blev livs levande förskräckta. De rusade i panik till den ena flickans pappa och bad om hjälp. Den hjälp han gav dem var ett gapflabb och det hjälpte dem inte ett dugg, förstås. Hela helgen hade de levt i stark ångest och nu stod de där hos Gunnar. Till sist sa en av flickorna som gått och läst och blivit konfirmerad: "Det finns väl något som heter bikt?". Jovisst, det fanns det. Flickorna bekände sin så kallade lek som en synd inför Gud. Gunnar meddelade syndernas förlåtelse. Glada och befriade sprang flickorna till Åbyskolan och berättade för rektorn vad de varit med om och begärde att få hålla en samling för hela skolan där de kunde varna sina kamrater. Rektorn kastade sig på telefonen för att fråga kyrkoherden var det var för konstigheter man ägnade sig åt i kyrkan...

För den moderne skeptikern är detta inget bevis, förstås. Gunnar lugnade ner dem genom att ta dem på allvar. Det var inte djävulen de hade sett. De var bara lite trötta och fick för sig saker.

Okey! Vi tar ett annat exempel. En kvinna som jag känner och känt sedan hennes ungdom. Som så många andra roade hon sig som flicka på fritiden med vandrande glas. En kväll kom de på tanken att fråga var olika klasskamrater skulle vara om ett år. När de frågade om en kille i klassen blev svaret kort och gott: "Död". Han dog också i en trafikolycka några månader senare.

Nu var det så med den flickan som jag känner att hon gick under tiden i konfirmandläsning. Och man firade regelbundet nattvard under läsningens gång. Samtidigt var det så att alla som frågade i glaset fick svar men inte hon. Det var så tydligt att till sist frågade en annan flicka varför inte just hon fick svar. Då kom svaret: "Hon äter bröd med han i." Den makt som svarade kunde inte ta Jesu namn i sin mun eller i sitt glas. Men ett tydligare vittnesbörd om nattvardens innebörd har jag aldrig hört eller fått trots att jag hört och själv hållit många predikningar i ämnet.

Efter konfirmationen slutade denna flicka att ta emot nattvarden och med tiden fick även hon svar ur glaset. Lite senare började hon se saker som inte fanns. Särskilt uppskrämd blev hon när hon gästade sin syster vars man var och är präst. Hon sov i hans arbetsrum där det fanns många fulla bokhyllor. En morgon när hon vaknade såg hon en man klädd i alba (=vit prästdräkt) stå med ryggen mot henne och tycktes läsa i en bok. Hon utgick från att det var hennes sväger och slöt ögonen för att sova lite till då hon hörde svågerns röst ute i köket. Hon reste sig i sängen för att se vem som stod och läste. Men då försvann gestalten i intet.

"Åh", säger vår skeptiker. "Det finns säkert en förklaring." Varje förklaring – även den tunnaste – tycks nämligen duga när vi skall bortförklara att ondskan är en personlig realitet.

Vi tar ett exempel till.

Vi läser i Bibeln:

"De kom till Kafarnaum, och när det blev sabbat gick han till synagogan och undervisade. Alla överväldigades av hans undervisning, för han undervisade med makt och inte som de skriftlärdade. I synagogan fanns en man som var besatt av en oren ande, och han började skrika: "Vad har du med oss att göra, Jesus från Nasaret? Har du kommit för att ta död på oss? Jag vet vem du är, Guds helige." Men Jesus sade strängt åt honom: "Tig! Far ut ur honom!" Den orena anden ryckte och slet i mannen och gav till ett högt rop och for ut ur honom. Alla greps av bävan och började fråga varandra: "Vad är detta? En ny undervisning, med makt bakom orden! Till och med de orena andarna befaller han, och de lyder honom." Ryktet om honom spred sig genast över hela Galileen." (Mark 1:21–28)

Jovisst, han var väl sjuk. Och på den tiden trodde man att det var andemakter. Man hade inte vår kunskap. Men han var kanske psykotisk och skulle haft abilify eller risperdal.

En gång omkring 1980 var vi en grupp kristna ute på stan. Vi hade gjort en sak tillsammans som blev färdig mycket tidigare än vi väntat oss. "Vad skall vi göra nu?" sade vi till varandra. En i gruppen kom med idén att vi skulle åka ut till Biskopsgården. Där visste han en familj där man hade bönesamling. Vi klev i bilarna och åkte dit. Familjen bodde längst ner i ett stort skivhus vid ena gaveln. När vi kom in hade man bett en stund och satt nu och fikade. Vi fick kaffe och satt och språkade en stund innan vi övergick till bön. På besök i familjen fanns en rund, trygg och mysig amerikan i 40-årsåldern. Han hade lite av ledning över gruppen när han nu var gäst. Så han frågade om någon behövde förbön. En man i den grupp jag kommit med och som jag inte kände sade att han tidvis hade så svår ångest att han inte klarade av att gå ut ur sin lägenhet. Vi knäppte händerna och amerikanen började be en lågmäld och högst vardaglig bön om hjälp.

Då hände det otroliga. Det hördes ett vrål som borde ha kunnat höras i andra änden av det stora huset. Varför polisen inte kom förstår jag inte än i dag. Vi tittade upp, förstås. Mannen som bett om förbön hade flugit upp ur stolen där han nyss suttit. Han var blårod i ansiktet och vrålade med en grov och främmande röst. Han började gå bärsärkagång och skulle kasta möbler på oss. Vi fick snabbt ut kvinnor och barn varpå vi män slängde oss över honom. Vi var många men han var otroligt stark och efter ett vilt slagsmål hade vi honom på golvet på rygg. Den ende som bevarade fattningen var amerikanen. Han böjde sig ner vid mannens ansikte och sa mycket stilla "Come out, in Jesus name – Kom ut i Jesu namn!". Varje gång han sade så reste sig mannen i en sprättbåge från hälarna till nacken och vrålade. Och vi som försökte hålla honom gled omkring som smörklickar på en potatis. Efter en stund talade amerikanen till rösten som vrålade: "How did you get into him – Hur kom du in i honom?" Jag minns fortfarande att rösten svarade med engelskt uttal: "Transcendental meditation". Efter ungefär en trekvart rullade mannen plötsligt över på sidan. En våldsam hostning gick genom hela hans varelse och han blev alldeles mjuk. "Nu

kan ni släppa mig", sade han med sin vanliga stämning. Jo, han hade praktiserat transcendental meditation en hel del. Jag vet inte hur det gick sedan. Jag har inte mött honom sedan dess. Självsade han att han antagligen behövde mer hjälp av samma slag.

Den här sortens episoder som Markus nämner är vanliga i missionsländer med mycket spiritism. I Brasilien där 40% av folket har sysslat med spiritism måste man räkna med att sån't här kan hända. Och som missionär måste man veta hur den sortens situationer skall hanteras. Det är inte risperdal som gör susen i sådana fall även om det är en bra medicin vid riktiga psykoser.

Fienden

Jag har sett mer av samma slag men dessa episoder är tydliga nog. Låt oss anta att djävulen finns och att han inte är ensam. Han har många underhuggare. Vad är han ute efter och hur går han till väga?

Han vill få makt över oss. Och när han får det så rasar alla relationer. Makt kan han emellertid inte få hur som helst eftersom Gud normalt beskyddar oss långt mer än vi förstår. Vi måste låta oss lockas in ganska långt på ondskans område för att det beskyddet skall falla av oss. Då plötsligt kan man se saker som man inte såg förut – som flickorna som såg djävulen. Och då kan man bli bunden i destruktiva beteenden.

Alltså börjar det med att vi blir lockade och när vi låter oss lockas så får den onde makt över våra liv. Lockelsen kallas för frestelse. Hur man faller för en frestelse behöver väl inga längre utläggningar. Det vet vi alla av praktisk erfarenhet. Efteråt, när vi fallit för frestelsen, händer två saker på en gång: entusiasm och skam. Ty all synd har en lön med sig för syndaren. Ju mer av den sorten vi får desto större entusiasm. Och denna binder oss naturligtvis i upprepning. Men lika starkt binder oss skammen. Ty vi vet att vi har förbrutit oss. Och därför gäller det nu att låtsas som om skammen och det skamliga inte fanns utan att det bara är en fånig känsla som man bör lära sig att tysta ner så snart som möjligt. Ganska snabbt brukar man komma på hur detta skall gå till: Genom att man gör om samma synd en gång till.

Detta betyder att både lönen och skammen binder oss i upprepning. Snart nog leder denna till att djävulen får en makt i ens liv och då kan han tvinga fram en upprepning så att man kanske inte kan sluta ens om man skulle vilja. Detta betyder inte att man blir besatt och det betyder rakt inte att alla problem skall lösas på samma dramatiska sätt som den här mannen i Biskopsgården blev löst.

Läs Berättelsen om syndafallet. Notera skammens betydelse. Alla relationer bryts sönder av skammen och skulden. Gud blir en främling.

Läs Kol 2:13–15. Jesus vänder på det hela. Förlåtelsen tar bort skammen och skulden – mest av allt när syndens lön har förlorat sin lockelse, så att man har "syndat färdigt". Nu blir det i stället andemakterna som drabbas av skam. Man kan inte rehabilitera en alkoholist om man inte får honom löst från skammen. Så

länge den finns kvar i hans liv kan den ge honom en så intensiv ånger – "Ågren", kallad – att den kan få honom att börja dricka igen. Hela händelsekedjan är paradoxal: Vi kunde väntat att skammen skulle förhindra en upprepning men det är i praktiken oftast tvärtom.

Läs Ef 6:10 Om ljusets rustning. Mest plåt för att hindra frestelser.

Det handlar alltså om att med Guds hjälp stå emot frestelser. Och – när man har fallit – att söka förlåtelse för att inte skammen skall få en i sitt grepp. Detta låter enkelt och det är det på ett sätt också. Men skammen är lurig. Det sista vi vill göra när skammen slår till är det som verkligen kan befria oss från skam.